

Актуальні дослідження суспільних наук

**Матеріали X Всеукраїнської
наукової конференції
(м. Умань, 28 березня 2024 року)**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Національний університет «Острозька академія»

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Київський університет імені Бориса Грінченка

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК

Матеріали

X Всеукраїнської наукової конференції

(м. Умань, 28 березня 2024 р.)

Умань

Візаві

2024

УДК 303.4(06)

A43

Головний редактор:

Бержанір А. Л., кандидат соціологічних наук, доцент, виконувач обов'язків завідувача кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Редакційна колегія:

Балановський Я. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Пархета В. І., доктор філософії, старший викладач кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

*Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 12 від 27 березня 2024 р.)*

Актуальні дослідження суспільних наук : матеріали X Всеукр. наук. А43 конф. (м. Умань, 28 берез. 2024 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького [та ін.] ; [голов. ред. А. Л. Бержанір ; редкол.: Я. М. Балановський, В. І. Пархета]. – Умань : Візаві, 2024. – 346 с.

Збірник містить тези доповідей учасників X Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні дослідження суспільних наук», яка відбулася 28 березня 2024 р. на базі історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Матеріали відображають результати досліджень науково-педагогічних працівників, учених, працівників органів державної влади, здобувачів вищої освіти з актуальних проблем суспільних наук та аналізу соціально-політичної і духовно-ідеологічної сфер життєдіяльності держави.

УДК 303.4(06)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024

3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ

Величко О. Б.,

кандидат філософських наук, доцент
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця

СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЯК ВИКЛИК ПОСТМОДЕРНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У переліку наукових досліджень сьогодення проблемі синдрому емоційного вигорання (СЕВ) приділяється достатньо велика увага і на сучасному етапі розвитку постмодерного суспільства в професійних колах фахівців вона відзначається своєю актуальністю. У тому випадку, коли термін «вигорання» відносять до конкретно явищ у професійній діяльності людини, його переважно визначають як результат хронічного стресу на робочому місці, що характеризується: 1) почуттям психологічного та фізичного виснаження; 2) появою відчуття бажання бути віддаленим від роботи або ж появою цинізму, пов'язаного з роботою і більше відомого назвою «скам'янілість в професії»; 3) відчутного зниження професійної ефективності.

Примітно, що в численних статтях, монографіях, успішно захищених дисертаційних дослідженнях вчених, які розкривають зміст, ознаки, фактори впливу та етапи професійного вигорання і у переліку яких є й українські науковці [1; 2], не так багато приділяється уваги появі цього феномену як саме такого, що набув своєї актуальності лише з середини ХХ сторіччя. Цей аспект і стане предметом нашої уваги.

Щодо історії появи самого поняття «емоційне вигорання», добре відомого як «burnout», варто зазначити, що до наукового обігу воно потрапило лише в другій половині минулого ХХ сторіччя і перш за все завдяки зусиллям американського психолога (німця за походженням) Герберта Фрейденбергера (англ. Herbert J. Freudenberger), який у статті, що мала назву «Вигорання персоналу» (1974 р.) використав термін «burnout» для опису

синдрому втомленого персоналу волонтерів, які працювали у соціальній клініці для наркозалежних [4]. На цій підставі саме він вважається автором клінічної концепції емоційного вигорання. Щоправда за п'ять років до появи цієї статті у 1969 році з'явилася друком стаття інша, у якій термін «burnout» було використано її автором – чиновником американської в'язниці Гарольдом Б. Бредлі і також для опису втомленого персоналу, що працював у центрі лікування молодих правопорушників. Від того саме його академічна робота вважається першою у якій її автор використовує термін «вигорання» для позначення цього поняття.

Цікаво, що до найдавніших і найбільш резонансних прикладів СЕВ, який, щоправда, сучасниками сприймався більше за відверту дурість, дослідники сьогодення відносять вчинок римського імператора Діоклетіана, що правив у 284–305 роках і увійшов до римської історії як один із найвідоміших правителів, реформи якого докорінно змінили устрій Римської імперії на кілька століть. Відомо, що наприкінці свого правління він добровільно склав із себе імператорські повноваження (вперше в історії Риму!) і подався на свою батьківщину до власного палацу, що знаходився в провінції Іллірія на території сучасного міста Спліт (Хорватія). Саме там на самоті він займався садівництвом та огородинцтвом. Так історія збагатилася не лише іще одним анекдотом про імператора та капусту, але й засвідчила факт існування СЕВ крізь призму сучасних досліджень.

Отже, переоцінка дивакуватого вчинку римського імператора була здійснена лише у 1974 році. Натомість за сім років по тому у 1981 році професор університету в Берклі Христина Маслах спільно з Сюзанн Джексон вже задекларували створення інструменту для вимірювання емоційного вигорання [6], що став відомим як «Опитувальник вигорання Маслах». Спочатку цей «Опитувальник» було використано для діагностики професійного вигорання серед працівників сфери послуг, але згодом його адаптували і для медичних працівників та освітян.

Тим часом у 2019 році Всесвітня організація охорони здоров'я, спираючись перш за все на роботи Христини Маслах, приймає рішення включити професійне вигоряння до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-11) за його визначенням як хворобливого стану, зумовленого професією. Але за усім тим виникає питання: якщо опиратись на розвідки Вольфгана Кашки, Дітера Корчака та Карла Бройха, згідно з якими «вигоряння як явище, ймовірно, існувало в усі часи та в усіх культурах» [5] і достеменно було описано ще в Книзі Виходу (18:17–18), то ж чому до Міжнародної класифікації хвороб цей синдром професійного вигорання було внесено лише у цьому сторіччі?

Очевидно, якщо змінився ракурс осмислення добре відомих ще в давній історії людства подій, то відповідь на вище означене питання доведеться шукати в особливостях і змінах системно-ціннісної парадигми саме сучасної доби, крізь призму якої ті події і переосмислюються. Тому мова має йти не лише про злом усталених соціальних інституцій, але й про перехід в цілому до нового типу суспільства, який в сучасних наукових розвідках вже отримав назву «постіндустріального» або ж «інформаційного».

Примітно, що концепція «постіндустріального» суспільства склалася в тих же 70-х роках ХХ століття і пов'язана з ім'ям професора соціології Гарвардського університету Даніеля Белла (Болоцького) (1919–2011). Так у 1970 році на VII Міжнародному соціологічному конгресі Даніель Белл проголошує свою концепцію «постіндустріального суспільства», а в 1973 р. він публікує працю «Настання постіндустріального суспільства» [3], у якій визначає і опилює базові його характеристики. Система «постіндустріального» суспільства за Д. Беллом характеризується п'ятьма ознаками: перехід від виробництва товарів до виробництва послуг; переважання серед працівників «класу» професійних фахівців і техніків; провідна роль теоретичних інноваційних знань як основи нововведень в економіці, політиці і соціальній структурі суспільства; вагома складова методів контролю у суспільстві і оцінка можливих напрямів розвитку технології; прийняття рішень на засадах нової

«інтелектуальної технології». На думку Д. Белла, на сучасному етапі розвитку суспільства ці процеси і ознаки стають все більш виразними, а риси традиційного капіталізму поступово зникають.

Отже, як наслідок: вище означені ново-зміни мають все більш відчутний вплив на психосоматику членів постмодерного інформаційного суспільства, які включені в соціальні відносини з підвищеним порогом ризиків і від того більше стають відкритими для такого типу «вигорання», а звідси і необхідності його актуального аналізу.

Список використаних джерел:

1. Коляда Н. В., Теслик Н. М., Король С. М. Превентивна профілактика вигорання у професійному самозбереженні здоров'я соціальних працівників та психологів. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2019. № 1 (13). С. 7–12.

2. Пиголенко І. В. Емоційне вигорання фахівців із соціальної роботи РЦСССДМ. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 3. С. 108–112.

3. Bell Daniel *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books, 1973.

4. Freudenberger Herbert. Richelson, Géraldine. *Burn Out: The High Cost of High Achievement. What it is and how to survive it*. Bantam Books, 1980.

5. Kaschka WP., Korczak D., Broich K. Burnout: a fashionable diagnosis. *Deutsches Ärzteblatt International*. 2011. № 108 (46). S. 781–787.

6. Maslach Christina, Susan E. Jackson *The measurement of experienced burnout*. *Journal of Organizational Behavior*. 1981. Vol. 2, iss. 2 (28 February). P. 99–113.